

Обраћање представника, Петрича Сталном савјету ОСЦЕ- а

Високог Волфганга

(Прије објављивања, молимо да провјерите да ли се ради о
финалној верзији)

Ово ће бити моје посљедње обраћање вама у функцији високог представника за Босну и Херцеговину. Дана 27. маја функцију предајем мом наследику и пријатељу, лорду Педију Ешдауну. Увјерен сам да ће се Педи показати као одличан избор за реализацију овог тешког задатка.

У току неколико посљедњих недеља сагледао сам ове три године које сам провео у Босни и Херцеговини. Сјетио сам се свих изазова, криза и раскршћа до којих сам дошао у тренутку кад сам тек стигао и покушао сам их упоредити са ситуацијом у којој се налазимо сада.

Ја заиста вјерујем да је Босна и Херцеговина у том времену постигла огромне помаке, што најављује почетак, а не крај, позитивних промјена. Ја исто тако вјерујем, даме и господо, да пут који је прешла Босна и Херцеговина свима нама нуди озбиљне лекције у вријеме када је опасност “пропалих држава” препозната у међународној политици.

Као што и сами знате, рату у ствари никада није “крај” након што се све стране исцрпе за преговарачким столом и убијање – углавном – престане. Тек у послеријатном периоду друштво почиње лијечити своје ране. Указује се кључна прилика гдје се ствари могу довести на праву трасу и омогућити опоравак земље. Истовремено, морамо бити осјетљиви у нашем дјеловању. Будући да међународна заједница постаје све више и више

ангажована у подручјима која излазе из рата, било би исувише лако да се међународни ангажман изроди у нешто чега се многи прибојавају – нови имепријализам.

Да бисмо процијенили да ли је било исправно или није интервенисати у Босни и Херцеговини на начин на који смо интервенисали, морамо се вратити у 1993. годину. Те године је Империјални ратни музеј из Лондона упутио сликара Питера Хоусона у Босну и Херцеговину као “званичног ратног умјетника”, с намјером да забиљежи активности британских војника који су учествовали у мировној мисији УН-а, осуђеној на пропаст. Његови радови су ухватили подмукли и неупадљиви ужас рата. На једној слици приказани су мировњаци УН-а у оклопном возилу које је скоро изван видика паркирано иза једне куће. У даљини се виде сусједна села у пламену. Фигура човјека попут духа бјежи у позадини. Њен наслов је једноставан, “посматрачи”. Ова слика шокантном језгровитошћу сажима неадекватност примарног одговора међународне заједнице на рат у Босни и Херцеговини.

Плаши ме да је ова застрашујућа инертност, њен ужасавајући квалитет, сада заборављен. Разлози за интервенцију, компликоване, досадне, бирократске ситнице ангажмана – одијела умјесто фотогеничнијих тенкова, да тако кажем – сада су постали важнији.

Када сам стигао у Сарајево у љето 1999. године да преузmem функцију имао сам утисак да су збивања помало замрзнута. Слободан Милошевић је био окрвављен али не и покорен након пада који је доживио на Косову. Он је и даље убризгавао националистички отров у претежно српски ентитет у Босни и Херцеговини. Исти такав отров, иако са другачијом етикетом, дотицао је из Хрватске од Фрање Туђмана. Имплементација Анекса 7 Дејтонског споразума – повратак стотина хиљада избјеглица и расељених особа својим кућама, од виталног значаја за отклањања посљедица етничког чишћења – чинила се немогућим. Националистичке странке, које су преживљавале на кисуку етничког страха, њихове корумпиране елите које су

убирале сву корист, значиле су јадну прогнозу за Босну и Херцеговину која је објавила своју независност у мрачним данима 1992. године. Школа мишљења према којој Босна и Херцеговина пати од “синдрома вјековне мржње” све је до недавно препоручивала прекрајање граница у нади налажења јефтиног, брзог излаза.

Моји претходници на функцији високог представника, Карл Билт и Карлос Вестендорп, суочили су се са екстремно тешким и хитним притиском послеријатног периода, али успјели су да ударе темеље институцијама које је предвиђао Дејтонски мировни споразум. Многе од позитивних промјена до којих је дошло након мога доласка дошле су извана као и из саме Босне и Херцеговине, као што је нестанак “Тџин Пеакс-а” балканског национализма: Туђман је умро а Милошевић данас живи у затворској ћелији у близини Хага. Даноноћно присуство међународних војника у оквиру СФОР-а и цивилно особље које ради на спровођењу Дејтона такође су у комбинацији допринијели превазилажењу политике страха коју су произвели националисти.

По мом доласку, четири године након потписивања Дејтона, међународна заједница је тражила јасну и креативну стратегију усмјерену на постизање крајњег циља – самоодрживе БиХ у не тако далекој будућности. Мој одговор је био у два кључна подручја. Прво, било је јасно да морамо реструктурирати наш ангажман и утврдити и енергично радити на једном броју кључних задатака – стубова будуће самоодрживе БиХ. Ја сам предложио три приоритета:

- убрзан повратак избјеглица у циљу отклањања ужаса рата и реинтеграције дубоко подијељење земље;
- чвршћи приступ у изградњи институција, како би се Босна и Херцеговина претворила у функционалну државу која ће моћи да се интегрише у Европу;
- и економска реформа као покретач свега овога.

Друго, морали смо почети тако што смо вратили земљу њеним изабраним представницима и грађанима. Педесет година

комунизма који је наметан из Београда, рат са дубоким траумама и Дејтонски мировни споразум – и то збуњујући споразум јер није дао ни побједника ни губитника – резултовало је резигнацијом и осјећајем: нека то све среди међународна заједница.

Ово се морало промијенити у оно што сам ја назвао “оњнерсхип” – локална одговорност. Босанци и Херцеговци, како највиши званичници тако и обични људи морали су прихватити чињеницу да је Босна и Херцеговина њихова земља – те према томе и њихов проблем. Ми смо били ту да помогнемо, али не да радимо све заувјек.

Први период мога мандата могао би се назвати “високо интервенистички”. Користио сам овлаштења да смјењујем оне званичнике који су радили против спровођења Дејтона. Крајем 1999. године смјенио сам више званичника – 22 који су кочили повратак – него што је мој претходник за вријеме цијелога свога мандата у Босни и Херцеговини. Упутио сам јасну поруку старој гарди националиста да Дејтонски споразум није само пуки комад папира за смиривање западњачке савјести него живи документ којим је зацртан пут једне демократске, толерантне и мултиетничке државе у Европу.

Постоји начин за мјерење успјеха мировних напора – бројањем повратака избјеглица. До 1999. године стопа повратка је била таква да би требало десетине година за спровођење Анекса 7. Република Српска је посебно бранила своју моноетничку структуру омогућивши повратак за свега 10 000 Бошњака и Хрвата и застрашивајући чак и ово мало повратника честим насиљем.

Поред смјена званичника почео сам с наметањем нових закона чиме су се отклањале правне празнине у имовинским законима у Босни и Херцеговини; празнине које су спречавале људе да поврате своје пријератне домове; празнине које су директно ишле на руку креаторима етничког чишћења. Моја канцеларија, у тијесној сарадњи са колегама из Мисије ОСЦЕ-а у БиХ, али и из УНМИБХ-а, УНХЦР-а и ЦРПЦ-а, тј. Комисије за имовинске захтјеве

расељених особа и избјеглица, преиначили су питање имовине са политичког на правно. И што је од кључног значаја, широм земље постојала је координација на терену.

Резултат: мањински повратак – тј. повратак избјеглица или расељених особа у подручја гдје су бројчано мањина – достигао је број од 67 000 у 2000. години, да би се у 2001. години тај број повећао за још 36 %, односно 92 000. Ако се тренутна стопа повратка избјеглица настави, Анекс 7 могао би се у потпуности спровести за четири године. Оно што се 1999. године чинило немогућим сада постаје реалност.

Прошле недеље генерал Џон Силвестер, командант СФОР-а, Вернер Блатер, шеф мисије УНХЦР-а и ја повели смо амбасадоре акредитоване у БиХ на хеликоптерски обилазак мјеста на којима се одвија повратак широм земље. Био сам дубоко дирнут видјевши те храбре повратнике како обнављају свој живот у мјесту Хајдаревићи близу Зворника, одакле је комплетно становништво протјерано за вријеме рата, као и у многим другим подручјима гдје је повратак изгледао неостварив само неколико година уназад.

Међутим, оно што ме веома забрињава јесте недостатак помоћи која се обезбјеђује повратницима за обнову кућа. Домаћи органи пружају извјесну помоћ, али она је далеко испод потребне. Међународна помоћ се драстично смањила. Даме и господо, позивам вас да лобирате код својих влада да пружају подршку процесу повратка. Не можемо дозволити да повратак, сада када је политички могућ и када се заиста реализује, пропадне због недовољне помоћи.

Такође од вас тражим да пружите подршку нашим напорима на постизању дугорочне одрживости повратка. Сада се више не ради о безбједности. Сада се ради о радним мјестима, доступности социјалних услуга, као што је здравствена заштита и пензије, политичкој заступљености на локалном нивоу и образовном систему који ће узети у обзир потребе дјеце повратника. Како вам је засигурно познато, у Босни и Херцеговини постоје три

одвојена образовна система, које смо ми почели реформисати. Имајући у виду висок број мањинских повратака, морамо дјеловати брзо.

Питање запошљавања повратника биће рјешено када се побољша економска ситуација. И у реформи економије међународна заједница је усвојила координиран приступ. Овај модел је био “функционална интеграција” економске заједнице послеријатне Европе, који је увезао дојучерашње непријатеље у партнерство. Босна и Херцеговина се налази пред стрмим успоном али сви састојци за економски опоравак су ту: Цтабилна, јединствена валута везана за еуро; процес приватизације који је већ добро у току; модерни закони у области банкарства који су бацили у запећак корумпирани монопол из комунистичке ере на финансијске услуге, којима су се финансирале националистичке странке; независни регулатори у кључним областима, као што су телекомуникације и електрична енергија; закони о стандардизацији тако да Босна и Херцеговина може извозити робе на богата тржишта Европске уније, која је робу из Босне и Херцеговине ослободила царинских и пореских обавеза.

Данашња Босна и Херцеговина јасно изгледа као права држава. Државна влада, тзв. Савјет министара, развила се од три на шест министарстава. Ја сам наметнуо закон и успоставио Државну граничну службу, коју грађани цијене због тога што зауставља кријумчарену робу и незаконите имигранте. Ја сам основао суд на нивоу државе. Али већи дио ових узбудљивих постигнућа у изградњи државних институција спада у заслуге коалицији “Алијанса за промјене”, која је након избора 2000. године замијенила националистичке странке на власти на државном нивоу и у Федерацији. У Републици Српској, СДС који је основао Радован Караџић био је још јак, али ова странка се сложила да мјесто премијера уступи реформском економисти Младену Иванићу.

Алијанса је себи зацртала у план озбиљне економске реформе. Она се активно придружила глобалној борби против тероризма након 11. септембра, доказавши тако да Босна и Херцеговина

није вољна прикривати потенцијалне терористе. Министар иностраних послова и премијер у току осам мјесеци, Златко Лагумџија, током својих честих посјета иностранству, представљао је нову БиХ – државу која је жељела да буде призната као одговоран и независан актер, а не “пропала држава”.

Ја сам са лидерима Алијансе изградио другачији однос – однос заснован на партнерству и узајамном поштовању као прелазној фази на путу ка пуној одговорности. Ова новонађена одговорност код политичара у БиХ се такође може мјерити. У периоду од мог доласка 1999. године до оснивања функционалне државне владе у марту 2001. године, ја сам донио 146 одлука којима сам мијењао и допуњавао старе, односно наметао нове законе и смијенио сам 56 опструктивних званичника са њихових положаја. Од тог времена до данас, донио сам само 59 одлука и смијенио свега седам званичника.

Моја посљедња велика интервенција, можда највећа интервенција коју сам направио – свакако је била најтежа – била је смјена Анте Јелавића са функције хрватског члана Предсједништва БиХ заједно са смјенама још тројице званичника ХДЗ-а који су му пружали подршку у проглашавању “Хрватске самоуправе” у БиХ. Неколико недеља касније, наметнуо сам “привремену управу” у Херцеговачкој банци гдје су се одвијале сумњиве трансакције. Како се доказало током истраге, банка је требало да буде финансијска окосница “Хрватске самоуправе”.

Многи су рекли, а и ја се слажем, да је незаконито и неуставно проглашење “Хрватске самоуправе” представљало највећу пријетњу Дејтонском процесу. Хиљаде хрватских војника је напустило оружане снаге Федерације. Један дио полицијских снага се такође побунио. Предузећа са сједиштем у Херцеговини хтјела су престати плаћати порезе и царине. Да се успостављање “Хрватске самоуправе” није спријечило Дејтон би био поражен.

Међутим, захваљујући нашој одлучној реакцији, госп. Јелавић је морао јавно признати пропаст овога пројекта и сабора ХДЗ-а из

прошлог октобра. Он и остали смијењени званичници су прошлога петка одустали од страначких функција како би се омогућила регистрација ХДЗ-а за наредне изборе. Надам се да ће из овога процеса изаћи нова и умјерена странка, која ће поново заступати интересе својих бирача у законитим институцијама ове земље.

Због овласти које су му додијељене, високи представник се чини скоро као добронамјерни диктатор. Ово је, вјеровао сам од самог почетка мога мандата, било неопходно у краткорочном периоду како би се искоријенио увријежени отпор и створио оквир у којем ће демократија функционисати. Али, знао сам да би то у дугорочном периоду дјеловало против цијелога смисла међународног ангажмана у Босни и Херцеговини, наиме, усправљања ове земље на сопствене ноге. Унутар и изван моје канцеларије константно се одвијала дебата између оних који су заузимали максималистички приступ – наметнути све и тако завршити ствар – и оних који су се бојали да ће енергична акција уништити цивилно друштво у ионако слабој држави. У свакодневном послу морао сам ићи објема стазима. Вјерујем да су енергичне интервенције током првог дијела мога мандата биле неопходне у циљу пружања помоћи снагама које су усмјерене напријед да изроне на површину.

Али један закон који је увијек имао специјалан третман и коме се поклањала посебна пажња јесте Изборни закон Босне и Херцеговине. Роберт Бару и Боб Бикрофт – два вриједна амбасадора који су предводили мисију ОСЦЕ-а у БиХ у току мога мандата и који су моји лични пријатељи – сложили су се са мном да се овај закон не би требао наметати. Његово доношење или недоношење било би инструмент за мјерење способности странака у БиХ да нађу компромис.

Вриједило је чекати. Влада Алијансе за промјене донијела је Изборни закон у августу прошле године, што је утрло пут за пријем Босне и Херцеговине у Савјет Европе крајем прошлог мјесеца, што је још један од показатеља све јаче државности и вишег нивоа демократизације БиХ. Органи БиХ сада сами

организују изборе који су заказани за 5. октобар, први пут након шест избора које је организовао и надгледао ОСЦЕ.

ОСЦЕ је била једна од првих организација која је увидјела важност координираног приступа у Босни и Херцеговини. Не само да је играо кључну улогу у обимном послу у вези са организацијом избора и Изборним законом, него и у тешкој области спровођења имовинских закона и демократизације. Иако је и даље водећа агенција када се ради о изборима, ОСЦЕ сада пружа активну подршку и дјелује као савјетодавно тијело Изборне комисије БиХ. Не могу исказати колико сам имао среће што сам имао тако способног, енергичног и мудрог партнера у спровођењу Дејтонског споразума.

Даме и господо, има много других конкретних постигнућа која показују да су наши напори на изградњи државних институција били усмјерени у правом смјеру. Да споменем само још два примјера: прошле седмице влада БиХ је потписала уговор о спровођењу тзв.. система заштите особних података грађана, ЦИПС. Овај назив означава систем према којем ће држава водити бригу око издавања нових особних докумената – укључујући пасоше, возачке дозволе и особне карте – чиме ће се ставити тачка на хаос који је преовладавао у овој области. Ово би у дугорочном периоду требало водити ка ублажавању визних ограничења која грађани Босне и Херцеговине неправедно трпе.

Такође ми је драго да су се оба ентитета договорила око смањивања броја припадника својих оружаних снага, у оквиру процеса који је водила мисија ОСЦЕ-а на цивилној страни и СФОР-а на војној. Смањење броја припадника војске је значајно: оружане снаге Федерације смањују се ове године са 23 000 на 13 200 припадника, а Војска РС са 8 500 на 6 600 припадника. Даља смањења ће услједити наредне године, што ће омогућити ентитетима да постигну просјечан европски одбрамбени буџет од два до три посто ГДП-а умјесто садашњих шест процената у Федерацији и десет процената у Републици Српској.

Коначно, прије само два дана, јавна радио-телевизија која

покрива територију цијеле државе, БХ ТВ 1, почела је са емитовањем вечерних вијести поред спортског и забавног програма који је емитовала и раније. БХ ТВ 1, позната и под радним насловом ПБС, представља дио јавног радио-телевизијског система који изграђујемо од 1999. године. Информативни сервис даје Босни и Херцеговини ону врсту телевизије која је стандард у остатку Европе – независну и предвиђену да служи свим грађанима.

Дозволите ми да сад кажем шта ћу ја увијек сматрати крајњим доказом да је Босна и Херцеговина ушла у нову еру: он проистиче из недавно усвојених амандмана на ентитетске Уставе. Као што вам је вјероватно познато, у Уставу Републике Српске само се Србима признаје статус конститутивног народа док се у Уставу Федерације тај статус признаје само за Бошњаке и Хрвате. Уставни суд Босне и Херцеговине је у 2000. години прогласио ове одредбе неуставним.

Требало је скоро двије године и онда након тога још скоро 100 сати веома тешких преговора под мојим окриљем да водеће странке у БиХ постигну тзв. Споразум Мраковица-Сарајево, 27. марта, који је био оквир за доношење амандмана. Морам признати да сам морао окончати тај процес наметањем амандмана јер су СДА и ХДЗ спријечиле осигурање потребне двотрећинске већине у Федерацији, а Република Српска није могла да смогне снаге да прихвати три мала детаља из Споразума Мраковица-Сарајево.

Међутим, већину посла су странке из Алијансе и руководство Републике Српске обавиле саме, прихватајући на тај начин потребу постизања компромиса. А Република Српска је сама прихватила чињеницу да не може више искључивати Бошњаке, Хрвате и друге грађане неспрске националности из својих законодавних, извршних и судских институција и осталих процеса одлучивања у том ентитету.

Ово је од монументалног значаја. Способност постизања компромиса је сама срж демократије. Овдје се то каначно

десило. Ја сам сигуран да увиђате шта значи за руководство Републике Српске, чији дио је и СДС, признати да Република Српска не може остати ексклузивистичка, моноетничка структура.

Ефекат ових амандмана ће се одразити на живот сваког грађанина БиХ тиме што ће се два ентитета претворити у мултиетничке заједнице које гарантују пуну заступљеност и допринос од стране свих националности на свим нивоима власти и јавне администрације. Лидери Босне и Херцеговине су ти који су постигли компромис. Они су процес имали у својим рукама и обликовали будућност грађана Босне и Херцеговине. Процес уставних реформи ја такође открио и нови квалитет Дејтона, тиме што је Споразум, такорећи, сам себе унаприједио и довршио. Уставни суд, институција која је предвиђена Споразумом, донио је одлуку. Њено спровођење одвело је Босну и Херцеговину даље од онога што је првобитно одређено Дејтоном.

Критичарима међународне интервенције бих рекао – да, наравно да имамо наше сопствене интересе: интерес за стабилну Босну и Херцеговину, стабилан Балкан којем се мора дати сваки подстрек како би се придружио европској породици држава. Ми морамо гајити највиша очекивања и наде за наше сусједице јер 11. септембар и те како показује шта се дешава ако окренемо леђа слабијим државама. Џорџ Сорос је тврдоглав бизнисмен али и он и те како јасно види које је зло гледати само до границе испод које се неће ићи. Овога мјесеца он је написао на тему глобализације слиједеће: “... не можемо градити глобално друштво без узимања у обзир моралних фактора”.

Међународни ангажман функционише, даме и господо. Погледајте Босну и Херцеговину и непроцјењиву улогу коју је одиграо ОСЦЕ и онда то можете видјети сами.

Ја одлазим из Босне и Херцеговине увјерен да своме насљеднику лорду Ешдауну предајем солидне темеље. У току његовог мандата ствари ће се поново мијењати. На основу постигнућа из

протеклих година, међународна заједница је већ реорганизовала своје присуство, што је у фебруару потврдио Управни одбор Савјета за имплементацију мира. Сарадња је сад чак и тјешња: високи представник предсједава Кабинетом који се састоји од шефова свих осталих релевантних међународних организација. Постоје четири међуагенцијске радне групе које се баве са три кључна задатка – економском реформом, изградњом институција и повратком – као и владавином закона, што је предуслов успјеха претходна три питања.

У успостављању владавине закона ОСЦЕ ће играти кључну улогу. Ово ће изискивати одлучан и енергичан завршетак процеса судске реформе. У току наредне двије године, извршиће се поновно именовање свих судија и тужилаца, процес именовања ће бити деполитизован, судски систем ће бити реструктуриран а донијеће се нови кривични закон и закон о кривичном и парничном поступку. У комбинацији са реформираном полицијом и новом деполитизованом и на квалификацијама заснованој државној служби, ово ће створити чврсте основе за владавину закона и сузбијање криминала и корупције.

Високи представник који преузима мандат у БиХ ће такође бити и специјални представник Европске Уније, која ће од следећег јануара водити полицијску мисију у овој земљи, преузимајући функцију од УНМИБХ-а.

Ова чињеница ме такође храбри: овим ЕУ показује своју приврженост региону. Како Босна и Херцеговина постаје све више европска, Европа је више прихвата. Умјесто да се ради на стратегији излаза, међународна заједница на челу са Европском Унијом спроводи стратегију уласка – уласка Босне и Херцеговине у Европу. То је била моја визија када сам дошао, визија која сада постаје стварност.

Хвала вам на пажњи!